

Sõja sotsiaalsed tagajärjed Ukrainas

Anu Realo

Venemaa jõhker sõjaline rünnak ja sissetung Ukrainasse seadis ohtu kogu demokraatliku maailma. Üha sagedamini räägitakse, et maailm seisab pöördpunkti (*Zeitenwende*) lävel – maailmakorra tektoonilised plaadid on taas liikvel, käes on ühe ajastu lõpp ja teise algus.

Milline see uus ajastu on, sõltub suurvõimude omavahelise heitluse tulemusest, mille ühe traagilise vaatuse tunnistajaks Ukrainas praegu oleme.

Sõda Ukrainas põhjustas mitte ainult tõsise julgeoleku- vaid ka ulatusliku rände- ja toidukriisi. Sõja sotsiaalne mõju on ühtaegu lokaalne ja globaalne – põhjustades iga päev surma, vigastusi ja kannatusi Ukraina rahvale, puudutab sõda samal ajal miljoneid inimesi üle kogu maailma. Paljud Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika riigid said enne sõja puhkemist suurema osa oma viljast, väetistest ja toiduõlist just Ukrainast ja Venemaalt, kuid sõda katkestas olulised tarneahelad. ÜRO maailma toiduprogrammi hinnangul kannatab juba praegu või on tõsise toidunappuse ohus 345 miljonit inimest ehk kaks korda rohkem kui 2019. aastal.

Sõja laastavat mõju ukrainlaste vaimsele tervisele ja heaolule on keerulisem hinnata kui füüsilisi kannatusi. Hinnanguliselt ohustavad erinevad probleemid nagu akuutne stress, ärevus, depressioon jm ligi kümnet miljonit Ukraina elanikku. Posttraumaatilise stressihäire ja muude probleemide käes kannatavad ka sõjapõgenikud. Poolas läbi viidud hiljutine uurimus näitas, et igal kümnendal Ukraina pagulasel on mingit laadi vaimse tervise probleem, mis neil igapäevast toimetulekut takistab. Üle poole neist vajaksid enda hinnangul vaimse tervise tuge, mida asukohariigil on piiratud ressursside ja keele- ning kultuuribarjääri tõttu sageli raske pakkuda.

Eriti traagiline on Vene agressiooni mõju lastele. Sajad lapsed on sõjas hukkunud või vigastada saanud, paljud on kaduma läinud, kümned kui mitte sajad tuhanded Venemaale küüditatud. Esialgsete uuringute järgi on Ukraina laste vaimne tervis sõja käigus oluliselt halvenenud, seda eriti aktiivse sõjategevuse aladel. Varasemast on teada, et vägivallast ja hirmust tingitud ärevus ja trauma mõjuvad pärssivalt laste tervisele ning arengule veel pikkade aastate jooksul. Ligi viie miljoni lapse haridustee Ukrainas on sõja tõttu katkenud, süvendades puudujääke, mida juba tekitas koroonapandeemia ning Ida-Ukrainas juba varem üheksa aastat kestnud sõjaline konflikt. Muret tekitab ka olukord sõjapõgenike seas. Hinnanguliselt ei ole kaks kolmest lapsest uue asukohamaa koolisüsteemi registreeritud.

Eesti on vastuvõetud Ukraina pagulaste osakaalu järgi rahvastikus ligi viie protsendiga Euroopa Liidu riikide seas esikohal. Suur sõjapõgenike hulk pani surve alla riigi sisekaitsejõud ning sotsiaalkindlustus- ja haridussüsteemi ning tekitas küsimusi riigi võimekuse kohta pagulasi Eesti ühiskonda lõimida. Samas näitab statistika, et ligikaudu 40 protsenti Ukraina täisealistest pagulastest on juba siinsel tööturul hõivatud, mis on lõimumist soodustav tegur. Algsetest raskustest hoolimata võib suhteliselt edukaks pidada ka Ukraina laste haridusse kaasamist. Üle poole neist õpib eesti keeles.

TEADLASE PILGUGA

Väide, et sõda Ukrainas vähendas Eestis rahvuslõhet, vajab põhjalikumat analüüsi. Toetus nii Ukraina pagulaste vastuvõtmisele kui ka NATO liitlasvägede suuremale kohalolekule Eestis on kogu sõja vältel olnud oluliselt madalam muust rahvusest Eesti elanike seas. Samuti on nende kuuluvustunne Eesti ühiskonda viimase aasta jooksul pigem vähenenud kui kasvanud ja on eestlastega võrreldes jätkuvalt madal. Vähemalt osaliselt võib kuuluvustunde languse taga olla valitsuse otsus teisaldada avalikust ruumist okupatsioonisümbolitega monumendid (Narva tank) ning riigikogus vastu võetud seadusemuudatused, mis tagavad täieliku eestikeelsele õppele ülemineku. Mõlema otsuse taga on otseselt või kaudselt Vene agressioon Ukrainas.

Kokkuvõtteks – miljonid purustatud kodud ja hävitatud elud on Venemaa sõjalise sissetungi otsene tagajärg Ukrainas, kuid sõja tegelik mõju on üleilmne ja ulatub Ukraina piiride taha. Sõda raputas läbi reeglitel põhineva maailmakorra alustalad ja käivitas ahelreaktsioonina erinevad ühiskondlikud, poliitilised, majanduslikud ning keskkondlikud protsessid, mille tegelikku haaret ja ulatust saame hinnata alles aastate pärast.

[Ilmunud ajalehes Postimees 20. mail 2023](#)